

Finska Läkaresällskapetets Handlingar

Årgång 163 Nr 1, 2003

Tema: Kärlkirurgi – akut ischemi
Specialredaktörer: Mauri Lepäntalo,
Mikael Railo och Anders Albäck

CAJ HAGLUND: Tobaken dödar en stor del av jordens befolkning	2
MAURI LEPÄNTALO, ANDERS ALBÄCK, MIKAEL RAILO: Akut ischemi - det vanligaste kärlkirurgiska jourproblemet	4
PETTERI KAUKANEN, MIKAEL RAILO, MAURI LEPÄNTALO: Orsak att skilja mellan trombos och emboli?	7
MIKAEL RAILO OCH MAURI LEPÄNTALO: Hur brådskande är behandlingen av akut ischemi?	10
PETRI RÄIKE, ANDERS ALBÄCK, MAURI LEPÄNTALO OCH RIITTA LASSILA: Aterotrombos - patofysiologi och vård	14
JUHA HANNIKAINEN, WOLF-DIETER ROTH, PEKKA KETO, MIKAEL RAILO OCH MAURI LEPÄNTALO: Trombolys- behandling av ischemi i nedre extremitet	19
PEKKA AHO OCH PIRKKA VIKATMAA: Kirurgiska åtgärder vid akut ischemi i nedre extremitet	25
ANDERS ALBÄCK: Behandling av reperfusionsskada vid akut ischemi	28
MAURI LEPÄNTALO OCH OLOF LINDFORS: Kärlkirurgi på Kirurgiska sjukhuset	32
BRITA STENIUS-AARNIALA OCH KRISTER HÖCKERSTEDT: Att söka stipender och understöd – vägledning för unga forskare	42
In memoriam: Björn Lindström	46
Presentation av professorer	46
Årsberättelse, skattmästarens och bibliotekariens berättelse 2002	48
Stipendier och forskningsunderstöd 2003	51

Redaktion

Huvudredaktör

Caj Haglund
Helsingfors universitetscentralsjukhus
Kirurgiska kliniken
PB 340, 00029 HNS
Tel. 47172427, fax 09-47171403
E-post caj.haglund@hus.fi

Redaktörer

Hans Blomberg, Johan Lundin och
Kristian Wahlbeck

Redaktionssekreterare

Tom Scheinin
Helsingfors universitetscentralsjukhus
Kirurgiska kliniken
PB 580, 00029 HNS
Tel. 050-4271279, fax 09-47163387
E-post tom.scheinin@hus.fi

Språkgranskare

Marianne Saanila
Tel. 09-1351928

Finska Läkaresällskapet

Kanslist

Gerd Haglund
PB 82, 00251 Helsingfors
Tel. 09-47768090, fax 09-4362055
E-post kansliet@fls.pp.fi
Hemsida: www.kulturfonden.fi/fls

Besöksadress

Johannesbergsvägen 8
00250 Helsingfors

Finska Läkaresällskapetets Handlingar

ISSN 0015-2501
Utges av Finska Läkaresällskapet
Oy Nord Print Ab, Helsingfors 2003

Tobaken dödar en stor del av jordens befolkning

I din hand har du ett specialnummer som har sammanställts av kirurgerna på Kärlkirurgiska kliniken, HNS. Temat är akut ischemi, som hos en betydande del av patienterna orsakas av ateroskleros med lokal trombbildning. Aterosklerosen beror oftast på långvarig tobaksrökning, vilket också ökar benägenheten för trombbildning.

Tobaksrökning har den senaste tiden varit ett aktuellt tema i och med den tolfte världskongressen om tobak och hälsa, som hölls i Helsingfors i början av augusti. Olika frågor kring temat tobak och hälsa har den senaste tiden varit aktuella i tidningspressen. Läkartidningens ledare (nr 30-32/2003) påminner läkarna om nödvändigheten av att uppmuntra patienterna att försöka sluta röka. I samma nummer av tidningen presenteras en studie av läkarnas egna rökvanor och inställning till rökning. Hufvudstadsbladet behandlade kvinnors dödlighet i kransartärsjukdom i en artikel 28.9.2003. Kvinnor som röker har en mångfaldig risk att insjukna i hjärtinfarkt jämfört med sina icke-rökande medsystrar, för att nämna några exempel.

Det finns över en miljard tobaksrökare i världen, vilket innebär att ungefär en tredjedel av jordens befolkning röker. I medeltal röker hälften av männen och 12 procent av kvinnorna. Tobaken har blivit den vanligaste yttre orsaken till sjukdomar och för tidig död. Enligt WHO är tobaksbruk i dag den ledande globala orsaken till död, som kan förebyggas. Varje rökt cigarett förkortar tobaksrökarens liv med 7 minuter. Var tionde sekund dör en människa till följd av tobaksrökning och varje år dör 3 miljoner människor på grund av rökning, av dessa cirka en miljon i utvecklingsländerna. I industriländerna orsakas vart femte dödsfall av tobaksrök-

ning. Rökningen är i dag en lika betydande dödsorsak som tuberkulos-, tyfus- och koleraepidemierna tidigare. Årligen dör det i Finland 5 000-7 000 människor i Finland i sjukdomar föranledda av tobak, vilket är fler än av droger, alkohol, aids, trafik, mord och självmord tillsammans.

Den stora tidsbomben tickar i utvecklingsländerna, där tobakskonsumtionen alljämt ökar kraftigt, medan den i de flesta industriländer minskar eller är oförändrad. Eftersom de flesta tobaksrelaterade sjukdomar inte framträder förrän om 20-40 år, kommer vi först under detta sekel att se följderna av den ökade konsumtion som noterades i slutet av 1900-talet. WHO har beräknat att antalet dödsfall pga. tobaksrökning fram till åren 2020-2030 kommer att uppgå till 10 miljoner per år. I industriländerna har antalet dödsfall då ökat till 3 miljoner och i utvecklingsländerna till 7 miljoner! Om tobakskonsumtionen ökar enligt dagens prognoser, innebär det att över 200 miljoner av dagens barn och unga och cirka 500 miljoner av alla nulevande människor dör av tobaksrökning.

Tobaken orsakar ungefär en tredjedel av samtliga cancerfall och tobak förknippas främst med lungcancer. Rökning ökar emellertid också risken för andra former av cancer, såsom cancer i struphuvudet, matstrupen, bukspottkörteln, njurarna, urinblåsan, livmoderhalsen samt bröst-, mun- och läppcancer.

En tredjedel av alla hjärt-kärlsjukdomar beror på rökning, vilket ökar risken för rytmstörningar, höjer blodtrycket, påskyndar artärernas förhårdning, gör att blodplättarna lättare klumpar ihop sig, och försämrar blodets förmåga att transportera syre. Daglig tobaksrökning under flera år ökar trefalt ris-

ken för kranskärlssjukdomar och därmed också risken för bråd död. Det är av stor betydelse i fråga om hjärt-kärlsjukdomar att sluta röka, och nyttan minskar inte med åldern utan det lönar sig att sluta även om rökandet fortgått länge.

Tobaken beräknas orsaka ca 75 procent av alla sjukdomar i andningsorganen. Långvarig rökning leder till kronisk luftrörskatarr. Hos en del rökare utvecklas kronisk obstruktiv lungsjukdom med ett ständigt behov av extra syre. Tobaksrökning förvärrar astma och allergiska symtom samt ökar risken att insjukna i astma.

Rökarna utsätter inte enbart sig själva för en ökad risk att insjukna i ovannämnda sjukdomar. Vid rökning uppstår två slag av giftig rökgas; huvudströmsrök, dvs. den som rökaren suger in i andningsvägarna och biströmsrök, som uppstår i betydligt större omfattning då cigaretten glöder mellan blossen. Biströmsröken, som det alltså bildas mera av och som har visat sig vara giftigare än huvudströmsröken, sprider sig i rökarens omgivning och ger upphov till passiv rökning bland dem som vistas i närheten av rökaren. Under senare år har man fäst allt mer uppmärksamhet vid de risker passiv rökning innebär. Risken att insjukna i lungcancer är 1,3 gånger större än normalt bland icke-rökare som regelbundet inandas tobaksrök. Passiv rökning ökar uppenbarligen också risken för andra cancersjukdomar samt risken för hjärt-kärlsjukdomar. Vistelse i tobaksrök ökar t.ex. risken för blodpropp. Tobakslagen medförde inrättandet av rökrum på arbetsplatserna, vilket har befriat många icke-rökare från det gissel rökande arbetskamrater tidigare utgjorde på den gemensamma arbetsplatsen. Flygplanen har glädjande nog varit rökfria i många år, och

på senare tid har vi fått läsa om planerna att skärpa bestämmelserna även på restauranger. Utvecklingen går sakta i rätt riktning. Personligen tror jag också att den information och de antitobakskampanjer som bl.a. cancerorganisationerna har bedrivit har haft en positiv inverkan.

I Finland röker man mindre än i många andra europeiska länder och rökning har minskat kontinuerligt. Andelen män som röker dagligen minskade från 35 procent år 1980 till 27 procent år 1996. Också kvinnors tobaksrökning visar hoppningivande tecken på att minska. I början på 1990-talet rökte över 20 procent av kvinnorna, medan andelen 1996 hade minskat till 18 procent.

En del cigarettörkare har övergått till andra tobaksformer. Det "svenska" snusandet har uppnått en viss popularitet också i Finland. Också dessa andra tobaksformer är skadliga för hälsan. Nikotinet i snuset leder till likadana skador som cigaretternas nikotin, blodkärlen förkalkas så småningom och risken för blodpropp ökar.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att av enskilda sjukdomsframkallande faktorer är tobaken den mest betydande, och globalt sett kommer dess betydelse kraftigt att öka under den närmaste decennierna. Tobaken är emellertid en sjukdomsframkallande faktor som går att påverka. Vartenda dödsfall till följd av tobak bör kunna undvikas, och det är vår plikt som läkare att oförtrutet arbeta för ett rökfritt samhälle.

CAJ HAGLUND